

projectbeschrijving voor de leerkracht

PROJECT DE WIJK IN

Leerlijn Erfgoed | Thema Identiteit | Groep 3 en 4 | februari 2018

Klaar voor de start?

- ✓ Gebruik de digitale versie van dit project.
- ✓ Download dit document op je computer voor het beste gebruik.
- ✓ We gaan ervan uit dat je kennis hebt van de [opzet van COH](#).
- ✓ Vraag bij de voorbereiding zo nodig hulp aan je interne cultuurcoördinator of je cultuurcoach (laat je informeren over de scholingsmogelijkheden).
- ✓ Bereid het project bij voorkeur samen met je collega's voor (vergeet de vakleerkrachten niet).
- ✓ Een bezoek aan een voorstelling, tentoonstelling of vaste collectie in een Haagse culturele instelling is van grote meerwaarde. Zie [CultuurSchakel](#) voor het actuele aanbod.
- ✓ Nodig als dat lukt een kunstenaar uit die betrokken wordt bij de uitvoering van het project. Zie [CultuurSchakel](#).
- ✓ Bedenk van tevoren bij welke onderdelen je ouders kunt inschakelen.
- ✓ Je mag het project 'op maat maken', mits je de fasen van het creatieve proces blijft doorlopen.
- ✓ Trek voor het hele project zes tot acht lesmomenten van 45 minuten uit.
- ✓ Kijk ook even op de [Facebookpagina](#) van Cultuuronderwijs op zijn Haags voor meer informatie en het gebruikersplatform.

Inhoudsopgave

1. Informatie.....	1
2. Introductie.....	3
3. Oriëntatie.....	4
4. Opdracht: De buurt in kaart.....	6
5. Opdracht: Werken in de wijk.....	9
6. Opdracht: Straatnamen.....	11

1. Informatie

Lees ter voorbereiding van de COH-lessen onderstaande informatie over de invulling en het doel van het project en manieren om het project te promoten. Ook zijn hieronder de algemene benodigdheden en de begrippenlijst opgenomen.

Wat doen de leerlingen in dit project?

Onderwerp van dit Cultureel Erfgoedproject is Identiteit. In het project *DE WIJK IN* wordt de leerling zich bewust van cultureel erfgoed om hem heen en van de invloed die cultureel erfgoed uitoefent op zijn identiteit. De leerling ontdekt zijn eigen omgeving, en de omgeving van de school, door onderzoek te doen naar kaarten, monumenten, beroepen en straatnamen. Op deze manier leert hij met andere ogen te kijken naar wat misschien heel gewoon en alledaags lijkt. Al dat 'gewone' is ooit bedacht en gemaakt met een bepaalde reden, bijvoorbeeld om iets functioneel en praktisch te maken – of mooier.

Waarom dit project?

Het project gaat over de directe leefomgeving van de leerling: de wijk, de herkomst van straatnamen en beroepen van vroeger en nu.

Het thema speelt in op burgerschap, je betrokken voelen bij de maatschappij waarvan je deel uitmaakt.

Doelen

In dit project worden bij de Introductie, de Oriëntatie en de Opdrachten steeds twee kennisdoelen en twee vaardigheidsdoelen benoemd. De volgende houdingsdoelen gelden voor het project in het algemeen:

- is trots op zijn resultaten: zowel oriënterend en onderzoekend als uitvoerend;
- heeft een betrokken, nieuwsgierige en onderzoekende houding;
- is zich bewust van zijn omgeving (wijk/stad) binnen een historische context;
- wil graag samenwerken met klasgenootjes.

Promotie

Het project gaat meer leven als er ook buiten de klas aandacht voor is. Denk na over manieren om het project te promoten.

- Stel ouders op de hoogte van het museumbezoek of de komst van de 🎨 kunstenaar in de klas.
- Maak flyers voor de eindpresentatie en verspreid deze in de buurt.
- Maak foto's of filmpjes van de diverse presentatiemomenten en deel deze via de schoolwebsite, klassenapp of andere kanalen.
- Zorg dat de redactie van de wijkkrant tijdens de presentatie aanwezig is om een stukje te schrijven.

Algemene benodigdheden

Maak gedurende het hele project gebruik van de volgende ruimtes en materialen:

- klaslokaal of speellokaal
- muziekinstallatie en/of digibord
- digitaal foto- en filmtoestel
- (kleuren)printer

Begrippenlijst Nederlandse taal

Vaktaal

het onderzoek
de geograaf
de stadsplanner
de wijkwandeling
het (beschermd) stadsgezicht
het archief
het monument
hedendaags
de gracht
het museum

Algemene woorden

de legenda
de (directe) omgeving
opvallend
de situatie
het wijkgebouw
de plattegrond
de kaart
de recreatie
de opbouw
de werkelijkheid

Werkwoorden

vergelijken
interviewen
uitoefenen
recreëren
illustreren
presenteren

de rondleiding	het kenmerk
het werkstuk	de wijk
historisch	de buurt
archeologisch	toeristisch
geologisch	het OV (openbaar vervoer)
de afbeelding	de muurkrant
de (dubbel)collage	het stadsdeel
de kijkplaat	het beroep
de straatnamencommissie	digitaal
de herkomst	het woord-/beeldweb
de wijkwandeling	opvallend
de wijk	herkenbaar
de geschiedenis	het aanzicht: voor en boven
	het attribuut
	het detail
	het hoogteverschil
	de sfeer
	de bewegwijzering
	de overeenkomst
	het verschil
	digitaal
	de route
	het symbool
	in relatie tot
	in levende lijve

2. Introductie

Kennisdoelen

De leerling:

- kent de verschillen tussen monumenten van vroeger en nu;
- kent de opbouw van een kaart.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- beantwoordt vragen over de wijk of stad vanuit zijn eigen ervaringen en belevingswereld;
- beseft dat het leven en de stad vroeger anders waren dan nu.

Benodigheden

- Zie bronnen

Aan de slag in de klas

Het project kan op verschillende manieren worden geïntroduceerd:

- Nodig een geograaf, stadsplanner of iemand die een wijk of buurt ontwerpt uit om te vertellen over zijn werk. Waarom bestaat zijn beroep en wat houdt het in? Wat ontwerpt hij precies?
- Bekijk de eigen wijk via Google Earth of Google Maps op het digibord. Waar staat de school? Waar wonen de leerlingen? Waar is de supermarkt?
- Maak een wijkwandeling. Leg de nadruk op oud en nieuw. Maak foto's van opvallende plekken.

- Bekijk en bespreek de website [Haagse Kaart](#). Hoe ziet de stad of de wijk er nu uit? Hoe was dat vroeger?
- Bekijk en bespreek (oude) foto's van de wijk. Raadpleeg hiervoor de website [Haagse Beeldbank](#) van het Haags Gemeentearchief. Vergelijk deze foto's met de foto's die tijdens de wandeling zijn gemaakt.
- Bekijk en bespreek een beschermd stadsgezicht in de directe omgeving. Raadpleeg hiervoor de website van Monumentenzorg Den Haag over [Beschermd Stadsgezichten](#). Vergelijk de situatie van toen met die van nu.
- Bekijk en bespreek eventuele monumenten in de directe omgeving. Raadpleeg hiervoor de website van [Monumentenzorg Den Haag](#). Vergelijk de situatie van toen met die van nu.

3. Oriëntatie

Kennisdoelen

De leerling:

- kent de verschillen tussen een plattegrond en de werkelijkheid;
- kent zijn buurt.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- beantwoordt vragen over de wijk of stad vanuit zijn eigen ervaringen en belevingswereld;
- stelt zich met al zijn zintuigen open voor erfgoedonderwerpen uit zijn eigen omgeving.

Benodigheden

- kaarten van Den Haag (digitaal en analoog)

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste oriëntatie-onderdelen: het filosofisch gesprek en het uitvoeren van de eerste opdracht.

Het filosofisch gesprek

Voer naar aanleiding van de introductie een filosofisch gesprek. Stel hierbij (een aantal van) onderstaande vragen:

- Wat is een buurt eigenlijk? Zijn het de huizen, de straten, winkels, etc.?
- Kun je een buurt in kaart brengen? Hoe doe je dat het beste? Met een plattegrond, of is er meer nodig?
- Maken mensen ook deel uit van de buurt?
- Bepaalt de buurt ook wie jij bent (je identiteit)?
- Bepaal jij ook wat of hoe de buurt is?
- Als er iets in de buurt verandert, verandert er dan ook iets bij jou?
- Is het belangrijk voor mensen dat ze een 'eigen' buurt hebben?
- Is het belangrijk dat mensen iets over de buurt te zeggen hebben?

Oriëntatieopdracht

- Wat is een buurt eigenlijk? Zijn het de huizen, de straten, winkels, etc.?

- Kun je een buurt in kaart brengen? Hoe doe je dat het beste? Met een plattegrond, of is er meer nodig?
- Maken mensen ook deel uit van de buurt?
- Bepaalt de buurt ook wie jij bent (je identiteit)?
- Bepaal jij ook wat of hoe de buurt is?
- Als er iets in de buurt verandert, verandert er dan ook iets bij jou?
- Is het belangrijk voor mensen dat ze een 'eigen' buurt hebben?
- Is het belangrijk dat mensen iets over de buurt te zeggen hebben?

Reflectievragen

- Waarom worden plattegronden gemaakt en gebruikt?
- Welke verschillen en overeenkomsten zie je in de kaarten?
- Ziet de stad er nu anders uit dan vroeger? Waar zie je dat aan?
- Vind je een plattegrond duidelijk? Of vind je dat er iets veranderd moet worden om het nog duidelijker te maken?

4. Opdracht: De buurt in kaart

In deelopdracht 1 ontdekt de leerling dat je je omgeving in een kaart kunt vastleggen en zo kunt 'lezen'. Hij doet onderzoek in de wijk met behulp van Google Earth en een eventuele wijkwandeling. Na dit onderzoek maakt de leerling zijn eigen kaart. Door te werken met kleur, woorden en afbeeldingen maakt elke leerling een kaart die past bij zijn belevingswereld.

Kennisdoelen

De leerling:

- weet wat een legenda is en uit welke onderdelen deze bestaat;
- kent de opbouw van een kaart en benoemt de verschillende onderdelen ervan.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- onderzoekt de betekenis van diverse kleuren en vormen in een plattegrond via Google Maps;
- zet een plattegrond om in beeld en/of woord

Benodigdheden

- A3-vellen
- postervellen
- (behangers)lijm in potjes met lijmkwasten
- scharen
- pennen
- oude tijdschriften
- (zachte) kleurpotloden, stiften of grijze tekenpotloden

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Bekijk en bespreek de (hedendaagse) digitale plattegrond van Den Haag op Google Maps of op plattegronden.nl/denhaag. Doorloop de stappen in onderstaande volgorde:

1. Onderzoek met elkaar de betekenis van de verschillende kleuren en vormen. Denk aan zee, strand, bos, park, straten, openbaar vervoer, vijvers, snelwegen, grachten, gebouwen, kerken, musea, winkelcentra, etc.
2. Zoom in op de wijk. Welke kleuren komen het meest voor?
3. Ga met Google Earth een aantal routes langs die de leerlingen elke ochtend van huis naar school afleggen.
4. Bespreek welke bijzondere gebouwen en plekken er langs die routes te vinden zijn. Hoe zagen deze gebouwen en plekken er vroeger uit? Toon eventueel oude foto's.

Reflectievragen

- Wat zijn de kenmerken van de wijk waarin de school staat?
- Zijn er in de omgeving van de school grote verschillen tussen vroeger en nu?

Uitvoeren

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

- **Wijklegenda**
Geef de leerlingen de opdracht een voor- of bovenaanzicht van de school te tekenen, in het midden van een A3-vel papier. Aansluitend vullen ze de omgeving naar werkelijkheid in als een collage van kleur en/of materiaal. Wijs de leerlingen op de kleuren uit de legenda.
- **Gevoelsplattegrond**
Leerlingen maken een gevoelsplattegrond met afbeeldingen, kleuren, symbolen, materialen van de meest mooie, lelijke, gevaarlijke, enge, spannende, saaie vrolijke, zielige plekken in hun wijk. Laat de leerlingen zelf kleuren bepalen voor de diverse gevoelens.
- **Woord- en beeldweb**
Leerlingen maken een woord- en beeldweb waarin ze een bijzondere plek van vroeger vergelijken met die van nu. De verschillen en overeenkomsten illustreren ze met beeldmateriaal en woorden.

Reflectievragen

- Wat is het verschil tussen jouw werkstuk en een plattegrond?
- Wat vind je het mooiste of opvallendste gebouw?
- Heb je iets in je wijk ontdekt dat je nog niet kende?
- Ziet de wijk er anders uit dan vroeger? Waar zie je dat aan?

Presenteren

De eindresultaten kunnen op verschillende manieren gepresenteerd worden:

- Leerlingen vertellen over het tot stand komen van hun werk en de keuzes die ze gemaakt hebben.
- De wijklegenda's, gevoelsplattegronden of beeld- en woordwebs worden in school opgehangen. Leerlingen leiden elkaar en/of hun ouders langs het werk rond.
- De resultaten worden in het wijkgebouw, stadsdeelkantoor of verzorgingshuizen in de wijk tentoongesteld.

Reflectievragen

- Welke kenmerken van een plattegrond zie je in de werken?
- Welke werken zijn nog herkenbaar als plattegrond?
- Hoe vond je het om over je werkstuk te vertellen?
- Vertel iets over de rondleiding die je hebt gegeven.
- Welk werkstuk zou je aan de burgemeester van de stad willen geven?

Evalueren

Bespreek met uw leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Wat zijn de grote verschillen tussen de oude en nieuwe plattegronden?
- Wat zijn de verschillen tussen oude foto's en hoe het nu is?
- Wat viel je op aan de plattegrond van je wijk?
- Hoe leg je aan een medeleerling uit wat een plattegrond is?
- Heb je je woonhuis, basisschool en winkels en het park kunnen vinden?
- Heb je dingen over je wijk ontdekt die je nog niet wist?
- Wat mis je op de plattegronden, wat zou je eraan willen toevoegen?
- Wat bestaat er niet meer in jouw wijk wat je graag terug zou willen hebben?
- Ben je tevreden over de rondleiding die je bij je werk hebt gegeven?

5. Opdracht: Werken in de wijk

In deelopdracht 2 maakt de leerling een ontdekkingsstocht langs verschillende beroepen. Hij gaat op onderzoek in de wijk en interviewt professionals. Verschillen en overeenkomsten tussen beroepen van vroeger en nu worden onder de loep genomen. Diverse spelvormen spelen hierbij een belangrijke rol. De leerling verwerkt zijn opgedane kennis en ervaringen in collages.

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • kent de verschillen tussen beroepen van vroeger en die van nu; • weet op welke plekken specifieke beroepen werden en worden uitgeoefend.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • kan een collage maken n.a.v. verschillende beroepen met verschil tussen vroeger en nu; • beseft dat het leven en de stad vroeger anders waren dan nu.

Benodigdheden

- A3-vellen
- postervellen
- (behangers)lijm in potjes met lijmkwasten
- scharen
- pennen
- oude tijdschriften
- (zachte) kleurpotloden, stiften of grijze tekenpotloden

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Voer onderstaande opdrachten in volgorde uit:

1. Welke winkels en bedrijven zijn er in de wijk? Gebruik hiervoor de website van de wijk of van het stadsdeel (het Statenkwartier heeft bijvoorbeeld de website statenkwartier.net).
2. Inventariseer de meest voorkomende beroepen in de straten en instellingen van de wijk.
3. Nodig een aantal ouders uit in de klas en laat ze vertellen over hun beroep. Laat ze waar mogelijk iets vertellen over vroeger en nu, of laat leerlingen hen interviewen.

Reflectievragen

- Zijn er beroepen die wijkgebonden zijn, die alleen in deze wijk kunnen plaatsvinden?
- Welk beroep en/of welke winkel is onmisbaar in de wijk?
- Welk beroep mis je nog in de wijk?
- Wat wil jij later worden? Past dat in jouw wijk?

Uitvoeren

Voer onderstaande opdrachten in volgorde uit:

1. Verdeel de leerlingen in groepjes. Elk groepje kiest een beroep dat in de wijk voorkomt, zoekt afbeeldingen en maakt een dubbelcollage waarin het beroep twee keer wordt verbeeld: vroeger en nu.
2. Laat de leerlingen eventueel een gesprek voeren met een bekende die dat beroep uitoefent. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen het beroep van vroeger en nu?

Reflectievragen

- Hoelang bestaat het beroep dat jouw groepje heeft gekozen?
- Wat zijn de meest opmerkelijke verschillen tussen jouw beroep van vroeger en nu?
- Is er een beroep dat jij later ook wel zou willen uitoefenen? Waarom?

Presenteren

De eindresultaten kunnen op verschillende manieren gepresenteerd worden:

- **Raadspel uitbeelden**
De groepjes beelden 'hun' beroep uit (eventueel in combinatie met kleding en attributen) en de andere klasgenoten raden het beroep.
- **Raadspel collage**
De leerlingen raden de beroepen op de collages. Vervolgens licht iedere leerling zijn collage toe.
- **In levenden lijve**
Toon de collages aan iemand die het beroep uitoefent en bespreek met hem de collage.

Reflectievragen

- Werd jullie beroep snel geraden?
- Welk beroep was moeilijk om te raden?
- Vertel iets over het bespreken van de collage met de uitvoerder van het beroep.

Evalueren

Bespreek met uw leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Wat kun je vertellen over de plekken waar de beroepen in de wijk uitgeoefend worden?
- Van welke beroepen had je nog nooit gehoord?
- Wat heb je geleerd van de presentaties van de ouders?
- Verschilt het beroep dat jullie gekozen hebben sterk met vroeger? Wat zijn de verschillen?
- Wat vond je leuker: het beroep van vroeger of van nu?
- Ben je tevreden over jullie presentatie?
- Ben je tevreden over de samenwerking in jullie groep?
- Waren de beroepen makkelijk te raden?
- Wat had je willen onderzoeken waar je niet aan toe bent gekomen?

6. Opdracht: Straatnamen

Ten slotte staat in deelopdracht 3 het ontdekken van de herkomst van straatnamen centraal. De opdracht bestaat wederom uit een onderzoek in de wijk en diverse spelvormen. Naar aanleiding van het onderzoek ontwerpt de leerling een eigen wijkwandeling en maken leerlingen met elkaar een wijkkaart waarop de herkomst en de betekenis van straatnamen duidelijk wordt.

Kennisdoelen

De leerling:

- leert hoe straten aan hun namen komen en wat de betekenissen van deze namen zijn;
- weet dat straatnamen in de buurt oud of nieuw zijn;
- weet dat straatnamen in relatie kunnen staan tot wijknamen.

Vaardigheidsdoelen

De leerling:

- maakt in samenwerkingsverband een nieuwe wijkkaart;
- bedenkt een wijkwandeling.

Benodigdheden

- A3-vellen
- postervellen
- (behangers)lijm in potjes met lijmkwasten
- scharen
- pennen
- oude tijdschriften
- (zachte) kleurpotloden, stiften of grijze tekenpotloden

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Leerlingen kunnen op diverse manieren onderzoek doen:

- Bespreek met de leerlingen het ontstaan van straatnamen en van de straatnamencommissie.
- Bekijk en bespreek een aantal straatnamen in de wijk en vergelijk deze met namen op oude plattegronden.
- Bekijk en bespreek de volgende websites:
  - 🔗 Den Haag zoals het was, over [Haagse straatnamen](#). Deze site gaat over de herkomst en eventuele betekenis van Haagse straatnamen.
  - 🔗 [Zoekmachine van het Haags Gemeentearchief](#)
Zoek met elkaar een aantal straatnamen in de wijk op, bij voorkeur namen van straten waarin leerlingen wonen. Waarom heten deze straten zo? Wat is de betekenis van de naam? Heeft het bijvoorbeeld iets te maken met wat er vroeger op deze plek gebeurde?

Reflectievragen

- Heb je begrepen hoe een straatnaam tot stand komt?
- Welke straatnaam heeft je erg verbaasd?
- Wat vind je de allermooiste straatnaam?
- Hoe zou jij de straat waarin je woont willen noemen? Waarom?
- Zijn de straatnamen in jouw buurt al oud of zijn ze nieuw? Waaraan kun je dat zien?
- Wat kun je vertellen over de straat waar je school staat?

Uitvoeren

Voer onderstaande opdrachten in volgorde uit:

1. Doe het Den Haag-spel (te downloaden in de *toolbox*). Hier zie je de Bloemenbuurt, Vogelwijk, Schilderswijk, Belgisch Park, Zeeheldenbuurt, Scheveningen, etc. Leerlingen plakken de gevonden beelden op de goede plek, bij de straten.
2. Inventariseer met elkaar straatnamen uit de omgeving van de school, zoveel als er leerlingen in de klas zitten. De straatnamen moeten in relatie staan tot elkaar, bijvoorbeeld op het gebied van klank, mooie namen, inhoud, etc.
3. Verdeel de straatnamen onder de leerlingen. Iedere leerling tekent de vorm van de straat op een A3-vel en schrijft de naam erin. Vervolgens illustreren de leerlingen met tekeningen en afbeeldingen de kenmerkende eigenschappen van hun straat.
4. Voeg alle werkstukken samen en maak op deze manier een nieuwe wijkkaart.

Reflectievragen

- Wat zijn de verschillen tussen jullie wijkplattegrond en die van Google?
- Welke vind je mooier? Waarom?
- Wat hebben de straatnamen met elkaar te maken? Heeft dit iets te maken met vroeger?
- Welke straatnamen herken je in de werkstukken?

Presenteren

Presenteer de werkstukken op één van de volgende manieren:

- Leerlingen bedenken in groepjes een wijkwandeling van straat naar straat en lichten belangrijke punten toe.
- Beschrijf een route en laat leerlingen de route op de klassenwijkkaart aanwijzen.
- Leerlingen raden elkaars straten aan de hand van het spelletje 'Ik zie, ik zie wat jij niet ziet'.

Reflectievragen

- Hoe ging het van straat naar straat lopen?
- Kun je stukjes van de wijk een nieuwe naam geven? Welke naam?
- Welke bijnaam zou je je straat kunnen geven?
- Waarin verschilt het wakker worden aan een plein van dat in een straat, weg, steeg of laan?

Evaluëren

Bespreek met uw leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Zijn de straatnamen in jouw wijk oud of juist nieuw?
- Hebben de straten in jouw wijk iets met de geschiedenis van jouw wijk te maken?
- Heeft de wijknaam iets te maken met de straatnamen?
- Wat is het meest verrassende dat je hebt ontdekt over je wijk?
- Over welke straat zou je meer willen weten?
- Is de samenwerking in jullie groep goed gegaan?
- Wie heeft 'Ik zie, ik zie wat jij niet ziet' gewonnen? Hoe kwam dat?

